بیز یاشلاردا، یانئ محمدعلینین یاشئندا یا اُندان بیر نچه ایل ده گنج اُلانلار اوچون اُنون یتمیش یاشئنا چاتماسئ چُخ تز و ییین گلیب یتیشدی. «اله بیر دونن ایدی. گجه نی اُیاق قالدئق جو فریزرله دؤیوشمه سینی گؤره ک» آز دییلمه میشدی. ایندی، رینقده اُ آیاق اوسته رقص اده ن گنجده ن «آتلانتا»دا المپیک مشعلینی یاندئران و اُندان سُنراکئ محمدعلی قالئبدئر. محمدعلینی محمدعلی اده ن تک اُنون رینقین اوستونده گؤرستدیگی هنر دگیل، اُندان آرتئق رینقده ن قئراقدا گؤردوکلری، ددیکلری، اتدیکلری دیر. نیکسون، مک نامارا، آبرامز، وست مورلند، جی آی، مارین، ب ۵۲، ناپالم قارشئسئندا چئغئران محمدعلی دن دانئشئرام. اُلارئن قارشئسئندا هوشی مین، جیاپ، ویت مین، ویت کُنق، دیبده ده لودوک تو دونیانئن تانئنمئش آدلارئندان ایدی و خلق لر ایچینده نه حؤرمت و حتّا عشق اُیادان آدلار آزادلئغئ اُد، بُمب آلتئندا قُرویان آدلار. دانانق، خسان، تت بایرامئ..... هره سی آزادلئق اوغروندا دؤیوشون ایچینده کچیلن دویونلرده ن دیر. اللی مین آمریکالئ نظامی، آمما بیر میلیون ویتناملئ قوربانلئق بو دلی لیگین تاوانئ اُلدو. بو صحنه لره سایقونداکئ آمریکا سفیرلیگی دامئندان قالخان، کندلیلرین یئرتئلمئش سامان تُرونا بنزه ین سُن هلیکوپتری ده آرتئرمالئ دئر.

اُنون سؤزلری بیزیم ده اوره ییمیزده ایدی. اُنا گؤره دییلنده اوره ییمیزه یاتئردئ. محمدعلی جو فریزره «آنکل تُم» سؤیله ینده آنجاق آمریکاداکئلارئ دمیردی. بیزیمکی لری ده دییردی. بیزیم آنکل تُم لارئن بیر آیرئ آدئ دا وار: مانقورت.

آشاغئدا گلن مقاله لس آنجلس تایمز روزنامه سینده محمدعلی نین ۷۰ایل لیگی اوچون (چرشنبه آخشامئ ژانویه نین ۱۷سی)سیاسی ایدمان یازئچئسئ، بیر نچه کیتابئن یازانئ، آمریکا مطبوعاتئندا بو ساحه ده تانئنمئش بیر ژورنالیست «دیو زیرین» یازان و چرشنبه آخشامئ چاپ اُلونموش یازئنئن دیلیمیزه دؤنده ریلمیش روایتی دئر. روایتی دیلیمیزه گتیره ن محمدعلی نین آدداشئ دئر.

محمدعلی ۷۰ یاشئندا. اُ نه ایدی، ایندی نه دی؟

چرشنبه آخشامئ محمدعلی ۷۰ یاشار اُلدو، اوچ یُل دونیا آغئرچکیسی قهرمانئ، اُنون یانئندا آمریکا تاریخی نین لاپ آدلئم «اجبارئ» گتمه یه قارشئ دایانان، پارکینسون مرضی ایله تالانمئش، وارلئقدان یکه، آمریکالئلارئن یادئندا قالان.

منی شهرین اُرتاسئنداکئ «محمدعلی مرکزی»نه آپاران تاکسئ دا شوفرین اجازه نامه سینین یانئندا ویتنام ساواشئ قُجامانلارئ مارقاسئنا گؤزوم ساتاشدئ. من اُندان جنوب شرق آسیایا گؤره تجروبه سینده ن سُروشدوم، و اُ باشلادئ، شئدئرقئ : اُ اؤلکه ده اُلدوغو زماندان، ویتنامدا اسنایپئر (نیشان ووران) اُلدوغو «گؤزه ل گونلرده ن» دانئشماغا. اُ حتّا ددی کی: «سیز واشینقتوندان گلدیگیز اوچون بونو باشا دوشه بیلمه زسیز، آمما اُولاماق اوچون ان تهلوکه لی حیوان آدام طایفاسئ دئر» و باشلادئ گؤردوییو ایشلری منه قاندئرماغا. اُ ایستیردی من تاکسئدان دوشنده اُنون مملکتین چاغئردئغئ زمان دؤیوشه گتمک وظیفه سینه ایناندئغئنا اُلدوغو فخری باشا دوشموش اُلام.

من شوفرله ویتناما یا آمریکا ایمپریالیزمینه گؤره بحثه گیریشمه دیم، آمما «لوئیزویل»ه گلمه ییمین علتی اوچون بیر سؤزو سُروشماغا اؤزومو ساخلاشدئرا بیلمه دیم و اُنا گؤره سُروشدوم: «سن محمدعلی یه گؤره نه دوشونورسن؟، اُ ویتنام ساواشئنا مخالف ایدی. اُ بو ساواشئ قانونسوز و دونیادا زُراکئلئغئ گوجلندیرمک اوچون بیلیردی.

«ایندی سیز بیر شهرده سینیز کی، اُرادا محمدعلی خیابانئ وار و سیز منی محمدعلی مرکزینه آپارئرسئنئز. بو سیزی ناراحات اله میر؟ شوفر بیر ثانیه دایانمادان ددی: «آدامئن گره ک محمدعلی یه سوگیسی اُلسون».

سُن ایل لرده محمدعلی نین رویزیونیزمی باره سینده، اُ یان بو یاندا، اُنون اعتبارئنئن، جساره تینین اثرینی آزالتماق اوچون بُش بُغازلئق اده نلر

اُلوبدور. محمدعلی عموم اوچون ایشلنمه یه خطرسیزلشدیریلیبدیر. اُ آدام قاباغئنا چئخاندا هایکویلو کِچمیشین ساکیت و سس سیز سمبلی کیمی تانئدئلئر. آمما تاکسئ شوفرینده ن اِشیتدیگیم جوابدان، من دوشوندوم کی، نه اوچون اُنون ارثینی سیلمک چتین بیر ایش اُلوبدور. محمدعلی نین پارلاقلئغئ اُندا دگیلدی کی، ساواشا قارشئ بیر پیغمبر ایدی. اُ بُکس الجه یی تاخمئش «مالکُلم ایکس» دگیلدی کی، خارجی سیاستی راوندلار آراسئندا بحث اِتسین، ال لرینی بیربیرینه چالئب دِسین: «کوبا موشک لری بؤهرانئ اوچون نه دوشونورسوز». آمما شرقی ایالت آکادمیکلرین ترسینه کی، ان باشاراجاقلئلارئ اُ گونلر ایش باشئندا ایدی، محمدعلی باشا دوشدو کی، عدالت، عدالتسیزلیک، دوز و اه یری وار. اُ بیلدی کی، یِرینی بیلدیرمه مک (موقع، موضع توتماماق) یِرینی بیلدیرمک کیمی سیاسی بیر ایش دیر.

محمدعلی بُکس دونیاسئندا بوتون زمانلارئن بؤیوگو ایدی. اُ ۱۸ یاشئندا المپیکده قئزئل مدال آلان، ایدمانئن (ورزشین) ایلک اوچ یُل آغئر چکی قهرمانئ اُلان، یوزایل لیگین دؤیوشو آدلانان چُخلو یارئشلاردا اشتراک اِده ن ایدی. آمما، اُنو افسانه یه دؤنده ره ن دؤشونده ن گلن یوکسک سیاسی جساره ت ایدی.

محمدعلی نین ویتنامدا دؤیوشمه یی ردّ اِتمه سی، یِر اوزو مطبوعاتئنئن بیرینجی صفحه سی خبری ایدی. ۱۹۶۷ نجی ایلین ژوئنینده هوستون شهرینده، آغلاردان (آغ دریلیلرده ن) یارانمئش هیئت منصفه طره فینده ن سربازلئقدان قاچماغا سوچلاندئرئلدئ. بِله بیر گوناها ۱۸ آی حؤکمو چئخاردئ. محمدعلی یه بِش ایل وِردیلر و پاسپورتونو آلدئلار. اُ هامان ساعات آپِل وِردی (باشدان محکمه اُلماق ایسته دی). اُنون محکومیتی آمریکا عالی محکمه سینده دؤنده ریلدی. محمدعلی ایشینین گِدیشینین بو نقطه سینده یِنیلمه میش، اودوزمامئش، ال ده یمه میش نظامی خدمتده ن بُیون قاچئرماق اوچون قهرمانلئق عنوانئنئ الده ن وِردی و اوچ ایل یارئم رینقه چئخماغا حقّی اُلمادئ.

محمدعلی نین دورومونون معناسئنئ درینده ن باشا دوشن بیر دسته کُنقرِس (مجلیس) ایدی. اُنون محکوم اُلدوغو گون مجلیس ۲۹ رأی قارشئسئندا ۳۳۷ رأی ایله اجبارئ قانونو دؤرد ایل آرتئردئ. هابِله ۳۸۵ سسله (رأی ایله) ۱۹ قارشئسئندا، بایداغا حؤرمتسیزلیگی فدرال جینایت سایدئ.

۱۹۶۸ده محمدعلی ضامینه چئخمئشدئ. بُکس رینقی ده یُخ ایدی. آمما اُنون باشئ هِچ واخت بِله شولوق اُلمامئشدئ، اُنا گؤره کی، جوان بیر نسل، آغلئ، قره لی اُنون دِمه یه اُلدوغو سؤزلری اِشیتمک ایسته ییردی. محمدعلی ده بُیون قُیدو. ۱۹۶۸ده اُ ایکی یوز یونیورسیته ده دانئشدئ. دانئشئقلارئن بیرینده، اطمینانئ داشاراق– اِله بیل آمریکا دؤلتی نین گوجو بیر کلوب دؤیوشچوسونده ن آرتئق دگیل– محمدعلی دِدی: «منده ن ایسته ییرلر گِدیب، دنیزآشئرئ جنوبی ویتنامدا خلقی آزاد اِتمه یه کؤمک اِده م، عینی زماندا منیم اؤز خلقیم بورادا تپیک لنیر؛ جهنّم، یُخ!. من سیزین ایچینیزده اُلاراکئ، دِییرلر بس من چُخ زاد اودوزموشام دییره م: یُخ، من هر زاد قازانمئشام. منیم اوره ییم دینج دیر، منیم آزاد، دورو وجدانئم وار، و من فخر اِدیره م. من شاد اُیانئرام، من شاد یاتئرام، زیندانا دا گِتسه م شاد گِده جه یم»

بو سؤزلرین یِر اوزونون هر یانئندا خلق اوچون اُلان معناسئنئ مبالغه اِتمک ایسته مز. حتّا بیر آدا زیندانئندا لاپ چتین «انفرادئ دا» محمدعلی نین جساره تی، سیاسی زیندانی یه دؤنموش کِچمیش بیر بُکسچو، «نِلسون ماندلا»نئن قولاغئنا چاتدئ.

بوراخئلاندان سُنرا ماندِلا دِدی: «محمدعلی نین مبارزه سی اُنو بیر بین الملل قهرمان اِتدی. اُنون راسیزمه و ساواشا قارشئ توتدوغو یِری (دورومونو) زیندانئن دیوارلارئندان اِشیکده ساخلاماق اُلمازدئ».

زیندانئن دیوارلارئن یئخماق اوچون گوج. بودور محمدعلی نین ارثی و تاریخی. بو تاریخ بیلمه یینه ده یر، نه تک بوندان اؤترو کی، تأسف له، راسیزم وساواش تاریخه تسلیم اُلونموش سوآل لار دگیل لر.